

ปลอดภัยหรือไม่ เมื่อใช้สเตียรอยด์ (steroid)

อาจารย์ เกษัชกร วีรัตน์ เหลืองมั่นคง

สเตียรอยด์ (Steroid) เป็นชื่อเรียกโดยย่อของกลุ่มยาที่มีชื่อเต็มว่า corticosteroid ยาในกลุ่มนี้มีฤทธิ์และข้อบ่งใช้มากมาย สามารถใช้ในโรคหรือภาวะต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย แต่สิ่งที่ทำให้ยากลุ่มนี้เป็นที่รู้จักมากที่สุดกลับเป็นผลเสียที่เกิดจากการใช้ steroid อย่างไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้หลายคนกลัวและปฏิเสธที่จะใช้ยากลุ่มนี้ ยากลุ่มสเตียรอยด์สามารถแบ่งตามรูปแบบของการใช้ยาได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สเตียรอยด์ประเภทใช้ภายนอก มีตัวสเตียรอยด์ที่ใช้เป็นยาภายนอกหลายสิบชนิดด้วยกัน แต่สามารถแบ่งตามรูปแบบของยาและตัวอย่างของโรคที่ใช้ได้เป็น

- ยาทา (ทั้งในรูปครีม โลชัน ขี้ผึ้ง) สำหรับรักษาผื่นแพ้ ลมพิษ ผิวน้ำองศาเสบ สะเก็ดเงิน
- ยาหยอดตา ยาป้ายตา ยาหยอดหู สำหรับรักษาภูมิแพ้หรืออักเสบที่ตาและหู
- ยาพ่นจมูก สำหรับรักษาโรคภูมิแพ้ที่มีอาการทางจมูก ริดสีดวงจมูก
- ยาพ่นคอ สำหรับรักษาโรคหืด ภูมิแพ้ที่ทำให้เกิดอาการหอบ

สเตียรอยด์ประเภทใช้ภายนอกเหล่านี้พัฒนาขึ้นเพื่อให้ยาออกฤทธิ์เฉพาะที่ โดยไม่จำเป็นต้องกินหรือฉีดยา จึงช่วยลดความเสี่ยงผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากยาได้เป็นส่วนใหญ่ เมื่อได้รับยากลุ่มนี้และใช้ตามคำแนะนำการใช้ยาอย่างเคร่งครัด เช่น ใช้ยาทาเฉพาะบริเวณที่เป็นผื่น ไม่ทาลงบนผิวหนังที่ปกติ ไม่ทาหน้า ไม่ทาเป็นบริเวณกว้างและไม่ทาต่อเนื่องเป็นเวลานาน ใช้ยาหยอดตา ยาป้ายตา ยาหยอดหู เฉพาะข้างที่เป็น ด้วยจำนวนหยด จำนวนครั้งและระยะเวลาตามคำสั่งใช้ยา ใช้ยาพ่นจมูกและยาพ่นคอด้วยวิธีการพ่นยาที่ถูกต้อง ไม่พ่นบ่อยเกินกว่าที่กำหนด บ้วนปากหลังพ่นคอทุกครั้ง ถ้าใช้ยาได้อย่างถูกต้องตามคำแนะนำ ยาภายนอกเหล่านี้มักจะไม่ใช่ทำให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ที่รุนแรง และเนื่องจากความปลอดภัยของยานี้เอง ทำให้สามารถซื้อยาใช้ภายนอกที่มีตัวยา steroid ได้ที่ร้านยาทั่วไป ภายใต้คำแนะนำการใช้ยาอย่างถูกต้องของเภสัชกร

2. สเตียรอยด์ประเภทกินและฉีด ถึงแม้จะมีสเตียรอยด์ประเภทใช้ภายนอกมากมาย แต่การรักษาโรคหรือภาวะบางอย่าง จำเป็นต้องใช้ยากินหรือยาฉีดเท่านั้น เช่น อาการแพ้บางชนิด โรคหืดชนิดรุนแรง โรคภูมิคุ้มกันไวเกิน ผู้ได้รับการผ่าตัดเปลี่ยนอวัยวะ เป็นต้น เช่นเดียวกับยาใช้ภายนอก ถ้ากินหรือฉีดยาสเตียรอยด์ในขนาดน้อยๆ เพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ

มักไม่ทำให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ที่รุนแรง แต่ถ้ากินหรือฉีดต่อเนื่องเป็นเวลานาน จะก่อให้เกิดผลเสียที่รุนแรงหลายประการด้วยกัน ได้แก่ ติดเชื้อโรค (ยากดการทำงานของภูมิคุ้มกันในร่างกาย) เป็นเบาหวาน (ยาทำให้น้ำตาลในเลือดสูง) บวมและความดันโลหิตสูง (ยาทำให้ขั้วน้ำลดลง แต่เพิ่มการสะสมไขมันที่หน้า หลังและท้อง) กระดูกพรุน (ยารบกวนสมดุลการสร้างกระดูก) รวมทั้งเป็นแผลในทางเดินอาหาร ผิวหนังเหี่ยวแห้งและบาง ตาเป็นต้อ การทำงานของต่อมหมวกไตผิดปกติ รบกวนการเจริญเติบโตในเด็ก เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าวิธีการใช้ยาสเตียรอยด์เป็นสิ่งสำคัญซึ่งผู้ช้ยาจะต้องคำนึงถึงมากที่สุด ว่าจะต้องใช้จำนวนมากน้อยเท่าใด ใช้ด้วยความถี่กี่ครั้งและใช้ต่อเนื่องนานเท่าใด เพราะเมื่อใดที่ใช้มากเกินไปกว่าที่ควร จะเป็นการเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดทันที

ประเด็นสุดท้ายและเป็นที่มาของอาการไม่พึงประสงค์จากสเตียรอยด์ที่สำคัญที่สุดคือ **“การได้รับยาสเตียรอยด์โดยไม่รู้ตัว”** ไม่ว่าจะเป็นจากยาชุด ยาลูกกลอน ยาสูทรมุนไพรรยาต้ม ยาหม้อ ยาพระ รวมทั้งยาที่อวดอ้างสรรพคุณในการรักษาได้สารพัดโรค เนื่องจากยาเหล่านี้มักจะมีส่วนผสมของยาในกลุ่มสเตียรอยด์อยู่ ทำให้เห็นผลในการบรรเทาทุกอาการได้อย่างรวดเร็วโดยที่ไม่พบอาการไม่พึงประสงค์ใดๆ ผู้ช้ยาจึงมักรู้สึกพึงพอใจกับผลของยา โดยไม่ได้มุ่งรักษาที่สาเหตุของโรคโดยตรง แต่ยั้งช้ยาต่อเนื่องเป็นเวลานานมากขึ้นเท่าใด อาการไม่พึงประสงค์ของ steroid ก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับความรุนแรงของโรคที่มากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากไม่ได้รับการรักษาที่ตรงสาเหตุอย่างทันท่วงที จึงควรหลีกเลี่ยงการช้ยาเหล่านี้โดยเด็ดขาด

เอกสารอ้างอิง

1. Bertram GK, eds. Basic and clinical pharmacology, 10th ed. New York: McGraw-Hill, 2007.
2. Rang HP, Dale MM, Ritter JM, Moore PK. Pharmacology, 5th ed. Churchill Livingstone, 2003.